

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

นักจิตวิทยาบุคลิกภาพ อาทิ อิริคสัน และชัลลิแวน ต่างมีความเห็นว่าสัมพันธภาพระหว่างบุคคลเป็นปัจจัยหนึ่งที่กระตุ้นให้มนุษย์เกิดพัฒนาการของบุคลิกภาพ มนุษย์คือสัตว์สังคมต้องอาศัยอยู่ร่วมกัน พึ่งพาช่วยเหลือกัน สัมพันธภาพระหว่างบุคคลจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการใช้ชีวิตในสังคมของมนุษย์ แต่ปัจจุบันมีปัญหามากมายที่เกิดขึ้นเนื่องมาจากสัมพันธภาพระหว่างบุคคล เช่น ครอบครัวแตกแยก วิวาทหย่าร้างกัน เนื่องจากสามีหรือภรรยาไปมีสัมพันธภาพใหม่ที่ลึกซึ้งกับบุคคลที่สาม หรือนายจ้างกดขี่ลูกจ้างจนลูกจ้างมีอาการของโรคจิต โรคประสาท ร่างกายพิการ หรือนักเรียนวัยรุ่นจับกลุ่มสัมพันธ์กันจนลืมเวลาเรียนต้องเดือดร้อนถึงเจ้าหน้าที่ตำรวจ สารวัตรนักเรียน หรืออาจารย์ฝ่ายปกครอง เพื่อตามจับนักเรียนเหล่านี้ ดังข่าวที่มีกบฏราฎตามหน้าหนังสือพิมพ์บ่อย ๆ ผลที่ตามมาคือการเสื่อมเสียชื่อเสียงทั้งของตนเอง ครอบครัว และสถาบันการศึกษา การคาดโทษที่ทั้งนักเรียนและผู้ปกครองได้รับจากเจ้าหน้าที่ และอาจนำไปสู่ความขัดแย้งกันระหว่างตัวนักเรียนกับผู้ปกครองอีกด้วย นอกจากนี้จากการวิเคราะห์ปัญหาสุขภาพจิตในประเทศไทยของคณะผู้เชี่ยวชาญแห่งชาติเรื่องสุขภาพจิต (กิติกร มีทรัพย์, 2534) รายงานว่าวัยรุ่นมีปัญหาสุขภาพจิตอยู่ 4 ปัญหาสำคัญด้วยกันคือ ปัญหาการปรับตัว ปัญหาการเจ็บป่วยทางจิตใจ ปัญหาการใช้ยาผิดและสารเสพติดและสุดท้ายคือปัญหาทางเพศ ปัญหาการปรับตัวแสดงให้เห็นคือไม่มั่นใจในตนเอง มีความวิตกกังวลเกี่ยวกับอาชีพ การเรียน และการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นโดยเฉพาะกับเพื่อนต่างเพศ การปรับตัวเป็นการเรียนรู้ทางสังคม สามารถเปลี่ยนแปลงได้ด้วยการส่งเสริมสัมพันธภาพระหว่างบุคคลดังพบจากงานวิจัยของบัญญัติ ยงย่วน (2530) นั่นคือนักเรียนที่ได้รับการฝึกอบรมเรื่องการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมีความสามารถในการปรับตัวสูงกว่าก่อนได้รับการฝึก และสูงกว่าผู้ที่ไม่ได้รับการฝึกอบรม

ลักษณะบุคลิกภาพที่สำคัญของวัยรุ่น คือการรู้จักตนเอง การเป็นตัวของตัวเอง และรู้จักยอมรับผู้อื่น ซึ่งลักษณะบุคลิกภาพดังกล่าวจะมีขึ้นได้วัยรุ่นต้องมีสัมพันธภาพกับเพื่อนร่วมวัยและบุคคลที่วัยรุ่นยกย่องและยอมรับ ทั้งนี้เป็นไปตามแนวคิดทฤษฎีพัฒนาการของอิริคสันที่กล่าวว่าบุคคลที่

เป็นศูนย์กลางความผูกพันของวัยรุ่นคือ เพื่อนรุ่นราวคราวเดียวกันทั้งในและนอกกลุ่ม และบุคคลอื่นที่วัยรุ่นนับถือเป็นแบบฉบับ จากสัมพันธภาพของกลุ่มบุคคลดังกล่าวจะช่วยให้วัยรุ่นพัฒนาความเป็นตัวของตัวเองและการยอมรับผู้อื่น เมื่อวัยรุ่นรู้จักตนเองจะนำไปสู่ความมั่นใจในตนเอง ความไม่มั่นใจในตนเองและความวิตกกังวลอันเนื่องมาจากปัญหาการปรับตัวดังกล่าวมาข้างต้นย่อมลดลงหรือหมดไปได้เช่นกัน ด้วยการมีสัมพันธภาพในชีวิตจริงกับบุคคลต่าง ๆ แต่ความเป็นจริงของสังคมปัจจุบัน ด้วยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ความเป็นสังคมอุตสาหกรรมที่เน้นเรื่องการแข่งขันทำให้มนุษย์มุ่งแสวงหาความสำเร็จทางด้านวัตถุ ลดความสัมพันธ์ต่อกันและกันลง เมื่อสังคมเน้นการแข่งขันต้องการคนเก่งมนุษย์จึงต้องเพียรพยายามสร้างตนให้เป็นทรัพยากรที่มีค่าสอดคล้องกับความต้องการของสังคมเพื่อว่าตนจะได้มีโอกาสที่ดีกว่าในเรื่องต่าง ๆ อาทิ การศึกษาต่อ ความก้าวหน้าในอาชีพการงาน ฯลฯ ฉะนั้นวัยรุ่นผู้ซึ่งกำลังแสวงหาความเป็นตัวของตัวเองจึงต้องใช้เวลาอย่างมากให้กับการเรียนทั้งในและนอกสถานศึกษา หรือในบางคนด้วยเหตุผลด้านเศรษฐกิจจึงต้องประกอบอาชีพไปด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้เหมือนกับว่าวัยรุ่นมีโอกาสและเวลาเพียงเล็กน้อย สำหรับการเรียนรู้ผูกสัมพันธ์อยู่ร่วมกับเพื่อนรุ่นเดียวกัน ดังนั้นโอกาสของการเกิดพัฒนาการบุคลิกภาพที่พึงประสงค์ของวัยรุ่นจึงน่าจะลดน้อยลงไปด้วย

การที่วัยรุ่นสามารถพัฒนาการรู้จักตนเอง ยอมรับในตัวเองและผู้อื่นได้ จะส่งผลต่อชีวิตวัยผู้ใหญ่ต่อไป คือสามารถมีมิตรไมตรีกับเพื่อนร่วมงาน มีความรักเพื่อสานสร้างและรักษาครอบครัวของตนไว้ได้ เพราะหากในวัยผู้ใหญ่ขาดไมตรีไม่มีความรักแล้วย่อมส่งผลร้ายต่อสังคมคือถ้าผู้ใหญ่ทำงานไม่มีความสุขในหน้าที่ขาดสามัคคีกับเพื่อนร่วมงาน ย่อมหมดโอกาสสร้างงานเพื่อพัฒนาสรสร้างสังคม และสังคมครอบครัวก็ไม่สามารถหลอมสร้างมนุษย์รุ่นใหม่ที่มีคุณภาพได้ เพราะผู้ใหญ่ช่วยสร้างครอบครัวขาดความรัก ความอาทรต่อกันและกัน ครอบครัวย่อมแตกแยกอย่างแน่นอน ผู้ที่จะสามารถสร้างและรักษาสัมพันธภาพที่ลึกซึ้งแน่นแฟ้นกับผู้อื่นได้ดี คือผู้ที่รู้จักตนเอง (Orlofsky et al, 1973 อ้างใน Kacerguis & Adams, 1980) ดังนั้นผู้ใหญ่จะมีพัฒนาการตามวัยหรือไม่ขึ้นอยู่กับผลของพัฒนาการในวัยรุ่น

ด้วยเหตุผลดังกล่าวที่ว่าสัมพันธภาพระหว่างบุคคลสร้างบุคลิกภาพและผลของพัฒนาการในแต่ละขั้นมีผลต่อพัฒนาการของวัยต่อไป ประกอบกับจำนวนของประชากรที่มีอายุระหว่าง 12-25 ปี จากการคาดหมายของคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี (2530) ในปี พ.ศ. 2534 มีจำนวน 12.1482 ล้านคน หรือร้อยละ 21.3 ของ

จำนวนประชากรทั้งหมด กลุ่มบุคคลเหล่านี้คือกำลังสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในอนาคต ร่วมกับสภาพสังคมปัจจุบันที่เน้นวัตถุนิยมและการแข่งขัน บังคับให้มนุษย์ลดความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันลงโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตเมือง (Billen, 1967 อ้างใน D'Hondt & Vandewiele, 1980) คือเหตุที่ทำให้ผู้วิจัยต้องการศึกษาถึงสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลของวัยรุ่นในสถานศึกษาในเขตอำเภอเมือง ว่าวัยรุ่นในสถานศึกษาในเมืองที่มีสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลที่แตกต่างกันมีบุคลิกภาพคืออัตลักษณ์แห่งตนแตกต่างกันหรือไม่และปัจจัยเรื่องการอบรมเลี้ยงดูเกี่ยวข้องกับการมีอัตลักษณ์แห่งตนและสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร

เนื่องจากวัตถุประสงค์หนึ่งของการวิจัยเพื่อศึกษาสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลของวัยรุ่นในเมือง เหตุที่ศึกษาวัยรุ่นในจังหวัดพิษณุโลกเพราะจังหวัดพิษณุโลกเป็นจังหวัดใหญ่ เมื่อปี พ.ศ. 2534 มีประชากรมากเป็นอันดับ 5 จาก 17 จังหวัดภาคเหนือ คือ 795,187 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2534 อ้างในประชาชาติธุรกิจ, 2535) และมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจค่อนข้างรวดเร็วเพราะตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 จังหวัดพิษณุโลกได้รับการพัฒนาเพื่อให้เป็นเมืองหลักของภาคเหนือตอนล่าง และจัดเป็นเมืองหลักตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) เป็นศูนย์กลางการขนส่ง การค้า บริการและอุตสาหกรรม การศึกษา การปกครองและการทหาร สรุปเหตุที่ศึกษาในจังหวัดพิษณุโลกเพราะเป็นจังหวัดใหญ่ที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อเปรียบเทียบอัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นที่มีสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลแตกต่างกัน
2. เพื่อเปรียบเทียบอัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแตกต่างกัน
3. เพื่อเปรียบเทียบสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลของวัยรุ่นที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแตกต่างกัน

ต่างกัน

สมมุติฐานการวิจัย

- สมมุติฐานที่ 1 วัยรุ่นที่มีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลแตกต่างกันมีอัตลักษณ์แห่งตนแตกต่างกัน
- สมมุติฐานที่ 2 วัยรุ่นที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแตกต่างกันมีอัตลักษณ์แห่งตนแตกต่างกัน
- สมมุติฐานที่ 3 วัยรุ่นที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแตกต่างกันมีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลแตกต่างกัน

คำนิยามเชิงปฏิบัติการที่ใช้ในการวิจัย

1. วัยรุ่น หมายถึง นักเรียนชาย หญิง ที่มีอายุระหว่าง 12-18 ปี กำลังศึกษาภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2535 ในโรงเรียนมัธยมศึกษาที่เปิดสอนตั้งแต่ระดับ ม.1-ม.6 สังกัดกองการมัธยมศึกษาและกองการศึกษาเอกชน กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
2. สัมพันธภาพระหว่างบุคคล หมายถึง ผลรวมของ
 - 2.1 ความต้องการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ต้องการมีเพื่อนสนิทและต้องการดูแลเอาใจใส่ทำให้ผู้อื่นรู้สึกมีความสุข (Murray, 1938 อ้างใน Baron, Byrne & Kantowitz, 1980) ซึ่งวัดได้โดยแบบสอบถามความต้องการไมตรีสัมพันธ์ (บุญส่ง นิลแก้ว และวิไลวรรณ ยามาลี, 2522)
 - 2.2 ปริมาณการติดต่อกับเพื่อนร่วมวัยทั้งชายและหญิง ซึ่งวัดได้โดยแบบสอบถามพฤติกรรมสัมพันธ์ภาพ
 - 2.3 คุณภาพของการติดต่อสัมพันธ์ ประกอบด้วยความรู้สึกสนิทสนมกับผู้อื่น รู้ว่ามีกลุ่มคนที่จะติดต่อด้วย ซึ่งวัดได้โดยแบบสอบถามความรู้สึกโดดเดี่ยวอ้างว้าง (Russell, Peplau & Cutrona, 1980)
3. อัตลักษณ์แห่งตน หมายถึง การรู้และการยอมรับว่าตนมีเป้าหมายสำหรับอนาคต การมีความมั่นใจและภาคภูมิใจในตนเอง และการรู้ว่าผู้อื่นยอมรับในความสามารถและคุณค่าของตน ซึ่งวัดได้โดยแบบสอบถามอัตลักษณ์แห่งตน (Bar - Joseph & Tzuriel, 1990)

4. การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การปฏิบัติที่วัยรุ่นได้รับจากบิดา มารดา หรือผู้เลี้ยงดู ประกอบด้วย

4.1 การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน หมายถึงการได้รับการยอมรับและความสนิทสนมจากบิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดู

4.2 การอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม หมายถึงการถูกออกคำสั่งและควบคุมพฤติกรรมเสมอโดยบิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดู ไม่เป็นตัวของตัวเอง

4.3 การอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษทางกายหรือจิต หมายถึงบิดามารดา หรือผู้เลี้ยงดูใช้วิธีการทำให้เจ็บกาย ว่ากล่าวตีเตียนด้วยวาจาและการตัดสิทธิ์ต่างๆ เมื่อกระทำผิด

4.4 การอบรมเลี้ยงดูแบบให้เหตุผล หมายถึงบิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดูแจกแจงเหตุผลต่าง ๆ ให้ทราบในการสนับสนุนหรือการห้ามปรามมิให้กระทำ

การอบรมเลี้ยงดูทั้ง 4 แบบ วัดได้โดยแบบสอบถามประสบการณ์ที่บ้าน (ดวงเดือน พันธมนาวิน และเพ็ญแจ ประจันปัจจนิก, 2520)

ขอบเขตการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตคือทำการศึกษาในกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษา มีอายุระหว่าง 12-18 ปี กำลังศึกษาภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2535 ในโรงเรียนมัธยมศึกษาที่เปิดสอนตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 สังกัดกองการมัธยมศึกษาและกองการศึกษาเอกชน

2. การวิจัยนี้เป็นการศึกษาตัวแปรที่เป็นตัวแปรหลัก 3 ตัว คือการอบรมเลี้ยงดู อัตลักษณ์แห่งตน และสัมพันธภาพระหว่างบุคคล โดยมีจุดมุ่งหมายศึกษาความสัมพันธ์ และความแตกต่างของตัวแปรดังกล่าวเท่านั้น